

Date: 21st March-2025

ISH YURITISH TILI VA USLUBI

Bobojonova Dilnoza Oxunjonovna

Osiyo xalqaro universiteti

“Pedagogika psixologiya” kafedrası o‘qituvchisi

E-mail: bobojonovadilnozaoxunjonovna@oxu.uz

Annotatsiya O‘zbek hujjatchiligini shakllantirish hamda takomillashtirishdagi eng muhim va dolzarb maslalardan biri hujjatlarning tili va uslubi maslasidir. Hujjat tayyorlash va rasmiylashtirishda, avvalo, o‘zbek tilining barcha asosiy qonuniyatlari va qoidalarini ma’lum darjada tasavvur etish zarur. Har bir rahbar, boshqaruv muassaslarining xodimlari, umuman faoliyati ish qog‘ozlarini tuzish bilan bog‘liq har bir kishi o‘zbek tilining imlosini, tinish belgilari, shuningdek, uslubiy qoidalarini egallagan bo‘lishi kerak. Bularsiz zamon taraqqiyotiga javob beradigan aniq, lo‘na, mantiqli hujjatchilikni yaratib bo‘lmaydi. Boshqaruv sohasidagi xizmatchilar o‘z vaqtlarining 80 foiz qismini hujjatlashtirish ishiga bag‘ishlar ekanlar.

Kalit so‘zlar: hujjat, o‘zbek tili, nutq uslublari: so‘zlashuv, badiiy, ilmiy, ommabop va rasmiy uslub.

Ish yuritish sohasi o‘zbek tilining amalda bo‘lish imkoniyatlarini namoyish qiladigan yo‘nalishlardan hisoblanadi. Yoziladigan hujjat faqat uning muallifining o‘zi uchun yozilmasdan, ko‘pchilik, shu jumladan, yuqori tashkilot va muassasalar hamda ularning rahbarlari nazaridan o‘tishi ham inobatga olinsa, uni shakllantirishga jiddiy e‘tibor berish talab etiladi.

O‘zbek hujjatchiligidagi jiddiy o‘rganilishi, amaliy va nazariy tatqiq etilishi lozim bo‘lgan o‘rinlardan biri ayrim hujjatlarning nomlanishi maslasidir. Ba‘zi hujjatlar rus tilida qanday nomlansa, o‘zbek tilida ham shundayligicha nomlanib kelingan. Masalan, “**Ish yuritish**” degan atamani oladigan bo‘lsak, ruscha “**deloproizvodstvo**” so‘zidan tarjima qilinib, o‘zbek tiliga olib kirilgan. Vaholanki, ma’lum bo‘lishicha, tariximizda saroy va umuman yirik mahkamalarda yozuv ishlarini olib boruvchilar “**munshiy**” (arabcha) deb atalgan. Atoqli yozuvchimiz Abdulla Qodiriyning “Mehrobdan chayon” romanidagi quyidagi satrlarini eslang: “Anvar **devonxona** sahniga yetganda, ichkarudagi kattadan-kichik, mirzo, **munshiylar** yangi boshliqlarini muborakbod qilgali o‘rinlaridan qo‘zg‘aldilar”. Demak, ruschadan tarjima qilingan “ish yurituvchi” atamasining muqobili sifatida “munshiy” so‘ziga o‘zakdosh va ma‘nodosh bo‘lgan hamda o‘tmishda bobolarimiz tilida ishlatilgan “**munshaot**” so‘zini tavsiya etish mumkin. O‘zbek tilida uzoq vaqtlar qo‘llanishda bo‘lgan “**spravka**”, “**raport**”, “**instruksiya**”, “**akt**”, “**xarakteristika**”, kabi hujjat nomlari istiqloq sharofati bilan o‘z muqobilini topdi.

Shu nuqtai nazardan, ma’lum bir korxonada yoki tashkilotda ishlaydigan xodim o‘z faoliyatida zarur bo‘lgan asosiy hujjatlarning rasmiylashtirish qoidalarini puxta egallab olgani ma’qul.

Date: 21st March-2025

Ish yuritish jarayonida avvalgi darslarda ta'kidlab o'tilganidek, birinchidan, «Davlat tili haqida»gi Qonun talablariga rioya qilish, ya'ni hujjatlarni o'zbek tilida yozish zarur. Ikkinchidan, o'zbek tilining vazifaviy jihatdan hujjatlarni rasmiy uslubda shakllantirish lozim. Ish yuritishdagi hujjatlar rasmiy uslubda shakllantiriladi. Shu sababli, ish yuritishdagi hujjatlarda ehtirolarga berilib, turli xil obrazli so'zlarni qo'llash yoki shevachilikka borish, xullas adabiy va rasmiy til me'yorlaridan chetlashish maqsadga muvofiq emas. Bu hujjatlarning matnida fikrlar, ma'lumotlar, dalillar aniq, mazmunan puxta, ayni paytda, ravon ifoda etilishi, fikrning ikki xil tushunilishiga yo'l qo'yilmasligi lozim. Hujjatlar tilida fikr qisqa, lo'nda, aniq maqsadga qaratilgan holda bayon etilishi zarur. Ulardagi qo'shma gaplarda so'zlar va gaplar o'rtasidagi mantiqiy bog'lanishlarga jiddiy e'tibor berishga to'g'ri keladi. Rasmiy uslubda so'z tartibining buzilishiga yo'l qo'ymaydi. Bular barcha rasmiy hujjatlar uchun umumiy talablar hisoblanadi. Har bir hujjatning o'ziga xos rasmiylashtirish xususiyatlari ham bor. Bu o'ziga xosliklar hujjatdagi birlamchi va ikkilamchi qismlarning joylashtirishidan tortib, so'z va iboralarni tanlash hamda gap qurilishida ko'zga tashlanadi. **Hujjatlarning kirish va yakuniy qismlari deyarli bir xil. Ammo asosiy mazmuni ifoda etadigan matnda farqlar bo'ladi.** Masalan, **ariza, tilxat, tushuntirish xati, tarjimai hol, ishonchnoma** singari hujjatlar bir kishi tomonidan yozilgani uchun uning rasmiylashtirilishi **1 shaxs tilidan bo'ladi va unda men olmoshi, fe'lning ma'lum qilaman, iltimos qilaman, so'rayman, harakat qilaman, ishonch bildiraman, tug'ilganman, borganman, qabul qilinganman, tugatganman** singari fe'lning **1 shaxs o'tgan va kelasi zamon shakllari ko'p qo'llaniladi.**

Ma'lumotnoma, dalolatnoma, bayonnoma singari hujjatlarda esa ko'pchilikning fikri ifoda etilgani tufayli unda **berildi, tuzildi, eshitildi, qaror qilindi** singari so'z va jumlar o'tgan zamonda, majhul nisbatda beriladi. Buyruqlarning rasmiylashtirilishi esa tamomani boshqacha. Unda **qat'iyat ohangi kuchli bo'ladi va topshirilsin, yuklatilsin, so'ralsin, ogohlantirilsin, tayinlansin, ozod etilsin, berilsin** singari fe'l shakllari o'tgan zamonda, buyruq maylida ifoda etiladi.

Hujjat matni aniqlik, ixchamlik, lo'ndalik, mazmuniy to'liqlik kabi talablarga javob berishi kerak. Bu kabi talablar asosida rasmiylashtirilmagan hujjatlar ish yuritish jarayoniga xalaqit beradi, aniq maqsadni ifodalamaydi, uning samaradorligini keskin kamaytiradi. Hujjatlar matniga qo'yiladigan eng muhim talablardan biri xolislikdir. **Shuning uchun hujjatlar tilida so'z va so'z shakllarini qo'llashda muayyan chegaralash mavjud.** Xususan, rasmiy ish uslubida kichraytirish-erkalash qo'shimchalarini olgan so'zlar, ko'tarinki tantanavor, shuningdek, dag'al so'zlar, shevaga oid so'zlar, tor doiradagi kishilargina tushunadigan so'zlar, o'xshatish, jonlantirish, mubolag'a kabi obrazli tafakkur ifodasi uchun xizmat qiluvchi usullar ishlatilmaydi. Ularning ishlatilishi hujjatlar matnidagi ifodaning noholisligiga olib keladi.

Zaruriy sifatleri hujjatchilik tilining o'ziga xos uslubi, undagi o'ziga mos so'z qo'llash(leksik-semantik), morfologik-sintaktik xususiyatlar orqali tamin etiladi. **Hujjatlar tilida ot va fe'l turkumiga oid so'zlar ko'plab qo'llanadi.** Shuningdek, majhul

Date: 21st March-2025

nisbatidagi fe'l shakllari qo'llanilishi ancha yuqori: **topshirilsin, tasdiqlansin, bajarilsin, tayinlansin, eshitildi, qaror qilindi, ko'rib chiqildi** va shu kabilar.

Hujjatchilikda **imlo va tinish belgilari masalasiga alohida e'tibor berilishi** kerak bo'ladi. Hujjatning nomini yozishda ba'zan har xillik ko'zga tashlanadi. Xususan, hujjatning nomini kichik harf bilan, ba'zan bosh harf bilan yozish hollari kuzatiladi. Hujjatning nomini bosh harf bilan yozgan ma'qul.

Shuning uchun ham har bir hujjatning til va uslub xususiyatlarini o'rganmoqchi bo'lgan kishi uning keltirilgan namunalari sinchiklab kuzatsa, ularning har birining o'ziga xos xususiyatlarini va qoliplarini bilib olishi qiyin bo'lmaydi. Hujjatlarni yozishda bir xillikka erishish va unga ko'nikma hosil qilish katta yutuq sanaladi.

ADABIYOTLAR:

1. Oxunjonovna, B. D. (2023). MAHMUD QOSHG'ARIYNING "DEVONU LUGOTIT TURK" DAGI SHAKLINI HAM, MAZMUNINI HAM SAQLAGAN IDIOMALAR TAHLILI.
2. Oxunjonovna, B. D. (2024). BOZCHILIK ASOSIDA SHAKLLANGAN O 'ZBEK XALQ MAQOLLARINING TAHLILI. *PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(1), 122-125.
3. Oxunjonovna, B. D. (2024). DAVLAT TILIDA ELEKTRON ISH YURITISH: IMKONIYATLAR VA MUAMMOLAR. *Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system*, 1(2), 235-240.
4. Oxunjonovna, B. D. (2024). DAVLAT TILIDA ISH YURITISHNING HUQUQIY ASOSLARI VA AMALIY AHAMIYATI. *Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system*, 1(2), 229-234.
5. Oxunjonovna, B. D. (2024). HUJJATLAR BILAN ISHLASHDA O 'ZBEK TILI ME'YORLARINI QO 'LLASHNING DOLZARBLIGI. *Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system*, 1(2), 247-252.
6. Oxunjonovna, B. D. (2024). HUJJATLARNI DAVLAT TILIDA YOZISHDA TERMINOLOGIYA VA UNING STANDARTLASHUVI. *Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology*, 1(2), 1-7.
7. Oxunjonovna, B. D. (2024). DAVLAT TILIDA ISH YURITISHNING XALQARO TAJRIBASI VA O 'ZBEKISTONGA MOSLASHUVI. *Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system*, 1(2), 241-246
8. O 'ZBEK TILIDA ISH YURITISHNING YANGI TEXNOLOGIK IMKONIYATLARI
BD Oxunjonovna - Problems and solutions at the stage of innovative ..., 2024
9. Oxunjonovna, B. D. (2024). O 'ZBEK TILINING RASMIY ISH YURITISH TILIGA AYLANISH TARIXI. *Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology*, 1(2), 32-37.
10. Bobojonova, D. (2023). ANALYSIS OF IDIOMS THAT PRESERVE BOTH FORM AND CONTENT IN MAHMUD KASHGARI'S "DEVONU LUGOTIT TURK". *Modern Science and Research*, 2(9), 64-67.

Date: 21st March-2025

11. Bobojonova, D. (2023). THE IMPORTANCE OF UZBEK FOLK PROVERBS. *Modern Science and Research*, 2(10), 670-675.
12. Bobojonova, D. (2023). MAHMOUD QOSHGARI'S" DEVONU LEXICOTIT TURK" AND ITS PLACE IN LINGUISTICS. *Modern Science and Research*, 2(10), 538-540.
13. Oxunjonovna, B. D. (2022). O'ZBEK TILSHUNOSLIGIDA LISSONIY INTERFERENSIYANING KO'RINISHLARI. *PEDAGOGS jurnali*, 14(1), 22-25.
14. Okhunjonovna, B. D. (2023). A Proverb is a Product of Folk Wisdom. *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education (2993-2769)*, 1(9), 333-338.
15. Bobojonova, D. (2023). MAHMUD KASHGARI'S WORK" DEVONU LUG'OTIT TURK" IS AN IMPORTANT SCIENTIFIC HERITAGE. *Modern Science and Research*, 2(12), 742-748.
16. Bobojonova, D. (2024). TYPES OF OCCUPATIONS RELATED TO THE LIFE OF THE UZBEK PEOPLE (within the profession of blacksmithing). *Modern Science and Research*, 3(2), 739-746.
17. Bobojonova, D. (2023). THE ROLE OF MAHMUD KASHGARI'S WORK" DEVONU LUG'OTIT TURK" IN THE DEVELOPMENT OF THE UZBEK LANGUAGE. *Modern Science and Research*, 2(4), 568-5672.
18. khunjonovna, B. D. (2024). Comparative Analysis of Proverbs in" Devonu LugOtit Turk" and Currently Available. *Journal of Higher Education and Academic Advancement*, 1(2), 194-198.
19. Bobojonova, D. (2024). MANIFESTATION OF LEXEMES RELATED TO THE PROFESSION OF BLACKSMITHING IN FOLK PROVERBS. *Modern Science and Research*, 3(1), 687-693.
20. Okhunjonovna, B. D. (2024). Analysis of Folk Proverbs Based on Medicine. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 4(3), 125-131.
21. Oxunjonovna, B. D., & Sadriddinovna, F. N. (2024, December). ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDA MAQOLLARNING KONSEPTUAL TAHLIL MUAMMOLARI. In *Uz Conferences (Vol. 2, No. 4, pp. 41-44)*.
22. Бободжонова, Д. (2024). IT IS RELATED TO THE LIFE OF THE UZBEK PEOPLE ANALYSIS OF PROVERBS OF THE MUSICAL PROFESSION. *Журнал универсальных научных исследований*, 2(5), 402-413.
23. Oxunjonovna, B. D. (2024). "SIPOHI", "JANGCHI" LEKSEMALARI HAMDA "SAVDOGAR", "SAYYOH" LEKSEMALARI ASOSIDA SHAKLLANGAN XALQ MAQOLLARI. *TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 4(4), 331-338.
24. Oxunjonovna, B. D. (2024). OZBEK XALQI TURMUSHI BILAN BOGLIQ KASB-KOR TURLARI (Temirchilik kasb-hunari doirasida).

Date: 21st March-2025

25. Oxunjonovna, B. D. (2024). TEMIRCHILIK KASB-HUNARIGA OID LEKSEMALARINING XALQ MAQOLLARIDA NAMOYON BO'LISHI.
26. Oxunjonovna, B. D. (2023). MAHMUD QOSHG'ARIYNING «DEVONU LUG'OTIT TURK» ASARI-ILMIY AHAMIYATLI ME'ROS.
27. Oxunjonovna, B. D. (2023). O'ZBEK XALQ MAQOLLARINING AHAMIYATI.
28. Oxunjonovna, B. D. (2024). RESPUBLIKAMIZDA DAVLAT TILI SIYOSATINI AMALGA OSHIRISHNING AMALIY TAJRIBALARI. *Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology*, 1(2), 44-49.
29. Oxunjonovna, B. D. (2024). ISH YURITISHDA TIL MADANIYATI VA SO 'ZLASHUV ODOBINING AHAMIYATI. *Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology*, 1(2), 8-13.
30. Oxunjonovna, B. D. (2024). RASMIY USLUBDA O 'ZBEK TILI: HUJJAT TURLARI VA ULARNING XUSUSIYATLARI. *Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology*, 1(2), 38-43.
31. Oxunjonovna, B. D. (2025). DAVLAT TILINING ISH YURITISH JARAYONIDAGI AHAMIYATI VA UNI RIVOJLANTIRISH YO 'NALISHLARI. *Prospects for innovative technologies in science and education*, 2(1), 52-57.
32. Oxunjonovna, B. D. (2025). DAVLAT TILIDA ISH YURITISHNI O 'RGATISH JARAYONIDAGI QIYINCHILIKLAR VA ULARNI HAL ETISH USULLARI. *Prospects for innovative technologies in science and education*, 2(1), 65-71.
33. Oxunjonovna, B. D. (2025). ELEKTRON TIZIMLARDA DAVLAT TILINING QO 'LLANILISHI VA UNING RIVOJI. *Prospects for innovative technologies in science and education*, 2(1), 17-23.
34. Oxunjonovna, B. D. (2025). MAMLAKATNING TURLI HUDUDLARIDA ISH YURITISHDA DAVLAT TILINING O 'ZIGA XOS QO 'LLANISHI. *Prospects for innovative technologies in science and education*, 2(1), 10-16.
35. Oxunjonovna, B. D. (2025). DAVLAT TILIDA ISH YURITISHNI JORIY ETISHNING AMALIY TAJRIBALARI. *Prospects for innovative technologies in science and education*, 2(1), 3-9.
36. Oxunjonovna, B. D. (2025). RASMIY HUJJATLARNI TUZISHDA DAVLAT TILIDAGI ANIQ TALABLAR VA STANDARTLAR. *Prospects for innovative technologies in science and education*, 2(1), 45-51.
37. Oxunjonovna, B. D. (2025). DAVLAT TILINI RIVOJLANTIRISH BO 'YICHA OLIB BORILAYOTGAN SIYOSATNING ISH YURITISH TIZIMIDAGI O 'RNI. *Prospects for innovative technologies in science and education*, 2(1), 24-30.
38. Oxunjonovna, B. D. (2025). DAVLAT TILINI ISH YURITISHDA QO 'LLASHNI TARTIBGA SOLUVCHI QONUN VA ME'YORIY HUJJATLAR. *Prospects for innovative technologies in science and education*, 2(1), 31-37.
39. Oxunjonovna, B. D. (2025). DAVLAT TILIDA RASMIY USLUBNING O 'ZIGA XOSLIGI VA UNING TO 'G 'RI QO 'LLANILISHI. *Prospects for innovative technologies in science and education*, 2(1), 58-64.

Date: 21st March-2025

40. Oxunjonovna, B. D. (2025). ISH YURITISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR VA DAVLAT TILINING INTEGRATSIYASI. *Prospects for innovative technologies in science and education*, 2(1), 38-44.
41. Oxunjonovna, B. D. (2025). BOYOQCHILIK HAMDA KULOLCHILIK ASOSIDA SHAKLLANGAN O 'ZBEK XALQ MAQOLLARINING TAHLILI. *PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(2), 98-101.
42. Oxunjonovna, B. D. (2024). O 'ZBEK TILIDA ISH YURITISHNING YANGI TEXNOLOGIK IMKONIYATLARI. *Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology*, 1(2), 26-31.
43. Bobojonova, D. (2024). OZBEK XALQI TURMUSHI BILAN BOGLIQ MUSIQACHILIK KASB-HUNAR MAQOLLARI TAHLILI. *Medicine, pedagogy and technology: theory and practice*, 2(9), 553-564.
44. Oxunjonovna, B. D. (2025). TIL VA JAMIYAT O'ZARO MUNOSABATI.
45. Oxunjonovna, B. D. (2025). AQL VA DONO SO 'Z. *Ensuring the integration of science and education on the basis of innovative technologies.*, 2(2), 33-38.
46. Oxunjonovna, B. D. (2025). VATAN VA YURTPARVARLIK. *Ensuring the integration of science and education on the basis of innovative technologies.*, 2(2), 51-56.
47. Oxunjonovna, B. D. (2025). OMAD VA TAQDIR. *Ensuring the integration of science and education on the basis of innovative technologies.*, 2(2), 1-6.
48. Oxunjonovna, B. D. (2025). ODOB-AXLOQ. *Ensuring the integration of science and education on the basis of innovative technologies.*, 2(2), 7-12.
49. Oxunjonovna, B. D. (2025). SAVDO VA BOYLIK. *Ensuring the integration of science and education on the basis of innovative technologies.*, 2(2), 20-25.
50. Oxunjonovna, B. D. (2025). MEHNAT VA TIRIKCHILIK. *Ensuring the integration of science and education on the basis of innovative technologies.*, 2(2), 26-32.
51. Oxunjonovna, B. D. (2025). O 'QISH VA ILM. *Ensuring the integration of science and education on the basis of innovative technologies.*, 2(2), 57-62.
52. Oxunjonovna, B. D. (2025). DO 'STLIK VA BIRODARLIK. *Ensuring the integration of science and education on the basis of innovative technologies.*, 2(2), 39-44.
53. Oxunjonovna, B. D. (2025). SABR-TOQAT VA MATONAT. *Ensuring the integration of science and education on the basis of innovative technologies.*, 2(2), 13-19.
54. Oxunjonovna, B. D. (2025). ZARGARLIK ASOSIDA SHAKLLANGAN XALQ MAQOLLARI TAHLILI. *PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI*, 3(1), 245-248.
55. Xaqqulova, D. (2024). ABDURAHMON GO 'ZAL-YASSAVIYSHUNOS. *PEDAGOG*, 7(6), 8-15.
56. Xaqqulova, D. (2024). ADABIYOTSHUNOS OLIM ABDURAHMON GO 'ZALNING TADQIQOTLARI XUSUSIDA. *PEDAGOG*, 7(5), 548-555.
57. XAQQULOVA, D. (2023). BADIYLIK MASALALARI TADQIQIDA OLIM MAHORATI. *Наука и технология в современном мире*, 2(5), 5-11.
58. Abduvasiyevna, X. D. (2024). SO 'Z TUZILISHI VA SO 'Z YASASH. *The latest pedagogical and psychological innovations in education*, 1(2), 261-266.

Date: 21st March-2025

59. Abduvasiyevna, X. D. (2024). NUTQ MADANIYATI VA OG ‘ZAKI MULOQOT. *The latest pedagogical and psychological innovations in education*, 1(2), 255-260.

60. Abduvasiyevna, X. D. (2024). MATN TAHLILI VA MAZMUNNI TUSHUNISH. *The latest pedagogical and psychological innovations in education*, 1(2), 279-284.

